

MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR

CRISIA

LI

O R A D E A • 2 0 2 1

Lucian Ropa, *Organizarea administrativ-teritorială a României în perioada regimului comunist*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2020, 666 p.

Cristian Culiciu

Temă „grea”, atât datorită multiplelor transformări administrative, cât și a numeroaselor dezbateri și decizii din spatele lor, precum și din cauza cantității mari de surse pentru cercetare, organizarea administrativ-teritorială a României postbelice reprezintă un studiu necesar în istoriografia post-comunistă.

Rezultatul tezei de doctorat susținută de autor¹ în anul 2015, volumul atrage atenția atât prin numărul mare de pagini, buna organizare a capitolelor și subtemelor, cât și prin condițiile grafice foarte bune în care a fost tipărit.

Lucrarea este structurată în șapte capitole și tratează aspecte generale și particulare ale schimbărilor în organizarea administrativă a Republicii Populare Române, devenită în 1964 Republica Socialistă România, de la proclamare și până în 1989, anul căderii regimului comunist. Fiecare capitol are mai multe subcapitole, ancorate în contextul politic specific.

Pentru a-i da un aspect „complet”, autorul a ales să mențină capitolul din teza de doctorat privind istoriografia problemei, care însă nu a fost actualizat cu lucrări apărute între momentul susținerii tezei (2015) și cel al publicării sale (2020).

Autorul nu intră brusc în subiectul principal al cărții, astfel că a dedicat primul capitol modificărilor administrative ale României Mari în perioada interbelică. Bazat pe lucrări editate, legislație și informații inedite din arhive, însoțit de hărți făcute de la zero (identificabile în toată cartea), acest prim capitol introduce cititorul în temă. Sunt detaliate procesul integrării administrative a teritoriilor alipite în 1918, unificarea administrativă din 1925, legea pentru organizarea administrației locale din 1929, precum și înființarea ținuturilor în 1938, punctând inclusiv discrepanțele apărute în urma reformelor și schimbările în denumirea localităților.

Pentru că a avut un impact major asupra teritoriului României, cel de-Al Doilea Război Mondial are rezervată cea de-a doua parte a primului capitol. Este făcută cronologia cedărilor teritoriale făcute în anul 1940 (Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța, Transilvania de Nord și Cadrilaterul), pentru ca apoi să fie explicată, cu ajutorul legislației apărute atunci, reșezarea lucrurilor în România „neatinasă”. În final punctează adăugirile și pierderile teritoriale din dreapta și stânga Nistrului, a județelor din Basarabia și Guvernământul Transnistriei, iar în final revenirea Ardealului de Nord între granițele României (acest ultim aspect este detaliat în capitolul următor).

Capitolul doi este rezervat unei perioade dificile politic, cu urmări în administrația publică. Anii dintre 1944 și 1950 au fost instabili, marcați de instalarea guvernului pro-comunist condus de Petru Groza, de alegerile trucate câștigate de Blocul Partidelor Democratice și de proclamarea republicii. În acest timp s-au desfășurat procedurile de re-românizare a administrației în județele din nordul Transilvaniei, atent urmărite și coordonate de Înalțul Comandament Sovietic din România, Armata Roșie traversând recent întreg nordul țării. Autorul menține permanent atenția autorului

¹ Lucian Ropa este doctor în istorie, profesor de istorie al Liceului Vocațional Pedagogic „Nicolae Bolcaș” Beiuș.

față de contextul tuturor schimbărilor administrative din acei ani, prin presiunea comuniștilor fiind înlocuiți prefecți, primari și pretori, unele localități au fost redenumite, au avut loc epurări și presiuni în pregătirea transformării României într-o copie fidelă a Uniunii Sovietice, din punct de vedere administrativ. Lucian Ropa ne introduce în culisele acestor acțiuni, apelând la fondurile Consiliului de Miniștri și ale Ministerului de Interne, iar cu ajutorul legislației oferă statistici privind evoluția numerică a județelor României și a numărului de plase în același interval.

Apariția noii Constituții și a Comisiei de Stat a Planificării, în 1948, anticipează prima reformă administrativ-teritorială a perioadei comuniste în România, implicit capitolul al treilea. Și acesta începe cu trasarea contextului, autorul arătând ce înțelegea statul sovietic prin „raionare” și cum a avut loc procesul în U.R.S.S. și în celelalte state din Europa de Est.

Raionarea din 1950 beneficiază de un număr generos de pagini, dedicate atât pregătirilor, cât și procesului propriu-zis, cu reliefarea argumentelor atât din partea statistică (obiectivă), cât și din cea ideologică (subiectivă). Și aici au fost valorificate resurse arhivistice semnificative, privitoare la discuțiile din spatele ușilor închise ale autorităților centrale și la acțiunile din teren pentru retrasarea unităților administrativ teritoriale (U.A.T.). Mulțumită documentelor cercetate în diverse servicii județene ale Arhivelor Naționale, autorul a putut exemplifica (și aici, și în celelalte capitole) schimbările produse în U.A.T. de pe tot cuprinsul țării, fiind vorba despre delimitări de localități și trecerea lor dintr-un raion în altul sau dintr-o regiune în alta, inclusiv privitoare la județele secuiești și raionarea Bucureștiului. Separat, autorul oferă câteva detalii privind propaganda de presă dusă pentru raionare, cu accent local pe presa bihoreană. Deși sunt date exemple de texte și lozinci folosite, un plus ar fi fost dacă autorul ar fi inclus, aici sau în anexe, imagini cu schițe, desene și lozinci de propagandă pro-raionare editate în presa vremii.

Schimbările teritorial-administrative și reorganizarea aparatului de stat și de partid în 1950 fac obiectul paginilor următoare, argumentate prin informații de arhive, hărți și tabele, inclusiv un studiu privind deportarea celor aproape 44.000 de români din zona frontierei cu Iugoslavia în Bărăgan și apariția unor noi localități în regiune.

Reforma din 1950 nu a fost nici pe departe reușită, dovadă diversele rectificări din anii următori, prima în 1952, în contextul apariției unei noi Constituții și a continuei implicări a „specialiștilor sovietici”. Această nouă reformă este abordată în capitolul al patrulea, prin prezentarea acțiunilor preliminare, a discuțiilor și variantelor de lucru, cu exemple din diverse puncte din țară, un subcapitol fiind designat Regiunii Autonome Maghiare, creat în același an, cu centrul în Târgu Mureș. De apreciat ideea prezentării percepției populației față de înființarea acestei regiuni, prin citarea unor documente privind scrisorile și zvonistica vremii. Dacă s-ar descoperi suficiente documente relevante, astfel de prezentări ar putea fi extinse în toate capitolele, ca o mică inserție de istorie socială.

Prin capitolul al cincilea se face trecerea în epoca destalinizării. Sunt prezentate modificările administrativ-teritoriale făcute între 1956 și 1960, în prim-plan aflându-se centralizarea în continuare a regiunilor. Implementarea modificărilor, ca de pildă desființarea regiunilor Arad și Bârlad, a avut impact asupra organizării aparatului de partid, astfel desființându-se și creându-se birouri de organizații, cu urmări în structura membrilor acestora. Schimbări importante au avut loc începând din 1960, când s-a renunțat la denimările sovietice, iar raioanele și comunele mari au fost „sparte” în mai multe U.A.T. Modificările majore sunt amintite în carte, autorul alăturând pozițiile politice ale șefilor statului legislației adoptate, neuitând de consecințele din teren – schimbări de instituții, de destinații de clădiri, precum și în structura de personal a instituțiilor. Nemulțumirile decidenților politici erau constante, discrepanțe în organizarea administrativă existând în ciuda „îmbunătățirilor” aduse.

Ultima mare reformă administrativ-teritorială din perioada comunistă (și până azi), cea din 1968, are dedicat întreg capitolul șase. Autorul îi descrie amănunțit contextul, anume ascensiunea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, ajuns secretar general al P.C.R. și șef al statului în anul 1965, respectiv depărtarea de influența sovietică și creșterea naționalismului. Un prim rezultat a fost schimbarea denumirilor unor localități și străzi care făceau referire la evul mediu și la clasicii marxism-leninismului. Apariția Constituției din 1965 și a conceptului de „sistematizare teritorială” au grăbit renunțarea la sistemul regiunilor și raioanelor și revenirea la cea a județelor. Echilibrarea situației economice între localități era un alt argument pentru noua reformă, așa cum reiese din procesele-verbale ale ședințelor de partid, consultate de autor.

Sunt prezentate etapele realizării reformei din 1968, începând cu constituirea Comisiei Centrale de partid și de stat pentru organizarea județelor și municipiilor, apoi deciziile luate în acest sens în cadrul Conferinței Naționale a P.C.R. din 1967, cu adoptarea detaliilor de organizare, iar în final reforma propriu-zisă, inclusiv propunerile de trasare a județelor, de stabilire a orașelor reședință de județ și reacțiile populare aferente. Consecință a acestei noi reforme, desființarea Regiunii Mureș-Autonomă Maghiară este tratată separat, la fel cum a fost abordată distinct crearea noilor județe Brăila, Covasna, Mehedinți și Sălaj. Autorul prezintă în detaliu actele legislative privind reînființarea județelor, inclusiv reorganizarea instituțiilor administrative și propunerile locuitorilor, așa cum rezultă din documentele din arhive, organizarea municipiilor și discuțiile privind urbanizarea României. Autorul oferă și aici exemple din campania de presă privind noua reformă și respectă structura capitolelor anterioare (cu o consecvență de apreciat) oferind inclusiv detalii privind reorganizarea comitetelor de partid după reaparitia județelor.

Ultimul capitol, al șaptelea, se referă la modificările administrativ-teritoriale de după 1968 și până în 1989. Ele au fost de mică amploare, ivite în contextul creșterii puterii lui Nicolae Ceaușescu, a impunerii socialismului de tip național și al tendinței de echilibrare economică între județe, precum și în contextul creșterii rapide a orașelor și a dorinței P.C.R. de urbanizare a satelor. Toate aceste mici contexte sunt prezentate de autor în preambulul și de-a lungul capitolului, astfel menținând constant atenția cititorului asupra motivelor pentru care se făceau „reglaje” administrative. De pildă, aceste contexte sunt importante în înțelegerea redenumirii orașelor Cluj (în Cluj-Napoca) și Turnu-Severin (în Drobeta Turnu-Severin), precum și în cea a implicării tot mai autoritare a șefului statului în chestiuni de urbanizare și dezvoltare a localităților. Modificările administrativ-teritoriale din anii '70-'80 au fost făcute în paralel cu sistematizarea teritoriului și a localităților, inclusiv desființarea unor sate, cu perspectiva ștergerii a mii de localități (căreia autorul îi dedică un subcapitol cu multe date și cifre relevante). Ultima reorganizare administrativ-teritorială majoră din anii socialismului a fost înființarea județelor Giurgiu și Călărași și a Sectorului Agricol Ilfov (1981).

Întregul volum este scris într-un limbaj simplu și plăcut, frazele fiind astfel structurate astfel încât să fie ușor de înțeles atât de către experți în domeniu, cât și de persoane din afara sferei istoriografice. Subtemele sunt bine sintetizate, autorul oferind cititorului doar informații relevante, constant însoțite de exemple și date statistice. În cea mai mare parte, lucrarea se bazează pe legislație și informații din arhive, atât de la A.N.I.C., cât și de la Servicii Județene precum Arad, Bihor, Constanța, Timiș ș.a. Pentru detalierea impactului acestor reforme asupra populației ar fi interesant de văzut ce informații oferă arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Notele de subsol conțin, pe lângă trimerile obișnuite către surse, explicații consistente ale unor concepte și întâmplări, lucru care pe de-o parte asigură fluența textului principal, iar pe de alta ajută cititorul să înțeleagă mai bine contextul și detaliile celor discutate în volum. Anexele din final sunt relevante și consistente, însă unele documente, greu lizibile în imagini, sunt de preferat a fi

transcrise. Un plus al cărții îl reprezintă indicele de nume și localități din final, foarte util celor care vor să găsească rapid orice informație. Concluziile și rezumatul în limba engleză sunt alcătuite pe câte trei pagini, suficiente pentru un volum de astfel de dimensiuni, însă care pot fi încă extinse.

Astfel, produsul este o carte inedită, care completează istoriografia problemei în mod profesionist și poate servi drept „manual” pentru cercetători și simpli cititori.